

tettet, mely még folyamatban, vagy inkább csak kezdetben van. *Füstnyomon* érni valakit, am. valamely rossz tetten rajta kapni, valamint a füstölgésről a gyüladást észre szokták venni“. — SzD.-nál a *füst* szó alatt: „Azon *füst-nyomonn* utól érték“. — BALLAGINÁL: „Azon *füstnyomon*, legottan“. Azután: „*Füst-nyom*, fn. á. é. véghezvívés alatt, folyamatban levő gonosz tett; azon *füstnyomon* érni, kapni valakit, a csin, gonosz tett véghezvívése alatt“.

Mindezekből világos, hogy a kérdésben forgó *füstén* és *füstnyomon* teljesen egyértelmű kifejezések; csak annyiban kell CzF. és BALL. magyarázatát helyreigazítanunk, hogy *füstnyom* nem magát a folyamatban levő gonosz tettet, hanem a gonosz tettnek folyamatban lételet jelentí. *Füstén kapni* tehát am. a cselekedet folyamata alatt, vagy szorosabb meghatározással: *mindjárt annak kezdetén érni valakit, midőn a cselekedet még végrehajtva nincsen*.

A NySz. adatai közt találjuk ezt a szólást: Ha nem tetszik, *füstín* veszhet. (Rák. F. Lev. VII. 52.) Azt hisszük, az elmondottak után ennek is helyes magyarázatát adhatjuk; szükséges azonban, hogy az egész passust elolvassuk, melyben az idézett szólás előfordul. Bercsényi írja Rákóczinak: „ha jókor érne levelem, méltóztassék Fölséged ex hac occasione emlékezni az czárnak magának errül; jobb volna, ha tudná; sőt talán pro merito esik, hogy így akarván Fölséged ex occasione prospiciálni dolgainak: így committált nekem; ámbár — tegyük hozzá — hogy még ugyan nem tudja Fölséged, ha elindultam-é az dologban? Ha nem tetszik, — *füstín* veszhet.“ Ezt úgy kell értenünk, hogy Rákóczi valamely megbízást adott Bercsényinek, de nem tudja, elindult-e már a dologban? Ha nem tetszik a czárnak, *füstín veszhet*, azaz, kezdetén lévén a dolog, abban is maradhat.

N. Gy.

Kenyértörésre kerül. (Válasz egy kérdésre.) Mi az értelme ennek a szólásnak? S mit jelent voltaképen e szó? Hiszen a magyar ember a zsemlyét, fánkot s más egyéb apró süteményeket igen, de a kenyeret nem szokta törni, hanem megszegni, metszeni vagy vágni.

Sem a szólást nem találjuk a régi közmondás-gyűjteményekben, sem a szót a régebbi szótárakban. A szólást tudtommal ERDÉLYI közli legelőször (8740. sz. alatt), de magyarázatát nem adja. Jelentése, mint különben ismeretes, am. döntésre kerül.

Maga a szó Kresznericsnél van először szótározva, „fractionis“ jelentéssel s PÁZMÁNYRA hivatkozással. Ez ugyanis a Kalauz 1623-iki kiadásában (873. l.) így szól: „Mikor Sz. Pál a megáldott pohárt és Kenyér-törést, Sz. Lukács csak magán a Kenyér-szegést említi“. Ez idézetből kitünik, hogy PÁZMÁNYNÁL a *kenyértörés* egyjelentésű a *kenyérseggéssel*. De nemcsak ő nála van ez így: a *törni* és *szegni* igék értelembeli találkozására egyébként is számos ada-

tunk van a XV—XVII. századból. Pl. a BécsiC.-ben a *frango* hol *megzeg* (188), hol *meztör* (13); a MünchC. e mondatot: „*acceptus Iesus panem benedicens fregit* (Marc. 14:22) így fordítja: „*vevé is a' keneret es megalda es megzege*“, Károli Bibliája ellenben: „*mikor vötte volna Iesus a' keneret, és meg áldotta volna, meg töré*“; Cal. szótárában *exdorsuo*: Hátát *le töröm*, derekát *le szegóm*; MA.-nál *szegem*: *frango*, *scindo* . . . és *töröm*: *frango*, *tero* . . .; PP.-nál is így. Mikor szünt meg e két igénk értelembeli találkozása, pontosan meg nem állapítható, de valószínű, hogy ez a XVIII. század folyamán ment végbe. Márt. 1807-iki szótárából látjuk, hogy a *szeg* ekkor már elvesztette „*brechen*“ jelentését. Egyes szólásokban és összetételekben még ma is felismerhető a régi jelentés, pl. *nyakát szegni*, *hítségő*, *szószegő* stb.

PÁZMÁNY főntebb idézett mondatából kitűnik az is, hogy a *kenyértörés* bibliai eredetű kifejezés. A keresztény egyházi írók (katholikusok és protestánsok) mind megegyeznek abban, hogy az úrvacsorai kenyértörés — Krisztus akkori mondása: „*Vegyétek és egyétek, ez az én testem*“ értelmében — az ő halálra szántát jelképezi. Ennek emlékezete maradt meg, híven utánozva, a kelet és nyugat minden liturgiájában: a szent misében, az áldozáskor kiszolgáltattott ostyában* vagy kenyérben. A reformátusoknál hosszúkára szelt darabokból töri le a pap az úr vacsorájával élő számára a kenyeret. Innen származott a *kenyértörés*, a mely a régi zsidóknál közkeletű dolog volt, nálunk azonban a közéletben sohasem volt szokásos és eleinte csakis mint egyházi kifejezés terjedt el s ment át a közbeszédbe.

Véleményem szerint valószínű, noha biztos adatunk nincs rá, hogy az ismert „*kenyértörésre került*“ szólás is az utolsó vacsorára visszaemlékeztető egyházi szertartásból szivárgott át a közéletre való alkalmazásába.**

Sz. K.

Kóficz és pecsovics. A *kóficz* szónak BALLAGI új teljes magyar és német szótára szerint (Magyar-német rész 6. kiad.) a következő hármas jelentése van: „1. der wasserbrei; 2. der koch (eine speise); 3. á. é. der quark“. E jelentések más szótárakban is fellelhetők, l. SZD.², Bugát, Szóh., CzF. (a szó eredetére l. Nyr. XIX, 421). Van azonban a *kóficz* szónak „*semmisség, haszontalanság*“, majd „*semmitévő, haszontalan ember*“ jelentése is, mely utóbbit REVICZKY GYULA is használja, l. Nyr. XXXIII, 510. E jelentés eredetére, illetve elterjedésére érdekesen világít rá VASFI (EISLER MÓR) és BENKÓ (BENKERT KÁROLY) *Nationallieder der Magyaren* Lipcse, 1852 című könyve

* Vö. „*a' meg-szentelt Ostya törésre jött*“. GVADÁNYI: Világ. hist. 1803. (VI : 94).

** Vö. BINDER JENŐ: Ethnographia, XIII: 238 és SIMAI ÖDÖN MNy. VI : 364.